

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΚΑΜΕΛ
ΝΤΑΟΥΝΤ

Ο Αλγερινός που
έγραψε τη συνέχεια
του «Ξένου» του Καμί

ΣΕΛ. 4-5

Ο Καμέλ Νταούντ και η συνέχεια του «Ξένου»

Ο αλγερινός συγγραφέας και δημοσιογράφος εξηγεί στο «Βήμα» γιατί ασχολήθηκε με το εμβληματικό έργο του νομπελίστα συγγραφέα, μιλάει για τη σημασία της ελευθερίας, την έξαρση του ισλαμικού εξτρεμισμού και ό,τι θεωρεί παρακμή του αραβικού κόσμου

ΚΑΜΕΛ ΝΤΑΟΥΝΤ
Μετάφραση Πάνης Στριγκός, Εκδόσεις Πατάκη, 2016, σελ. 200, τιμή 9,90 ευρώ

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟΥ

Οσοι έχουν διαβάσει το εμβληματικό μυθιστόρημα «Ο Ξένος» του νομπελίστα Αλμπέρ Καμί, γνωρίζουν τον πρωταγωνιστή του, τον Μερσώ, τον θύτη του αναίτιου, απρόσμενου και παράλογου εγκλήματος σε εκείνη την ηλιόλουστη παραλία της Αλγερίας, στις αρχές της δεκαετίας του 1940. Κανένας όμως δεν έμαθε ποτέ ποιος ήταν το θύμα στην υπόθεση, ποιος ήταν εκείνος ο Αραβας...

Εβδομήντα χρόνια μετά ο Χαρούιν, ο αδελφός του δολοφονηθέντος, αφηγείται την ιστορία του Μούσα ώστε να διασώσει το όνομά του από την άβυσσο της ανωνυμίας και να αντιπαλέψει τους δικούς του δαίμονες. Το μυθιστορηματικό ντεμπούτο του 46χρονου Καμέλ Νταούντ βραβεύτηκε με το αντίστοιχο Βραβείο Goncourt για το έτος 2015 και συζητήθηκε πολύ από την πρώτη στιγμή που κυκλοφόρησε στη Γαλλία το 2014. Ο αλγερινός συγγραφέας και δημοσιογράφος, με αφορμή την ελληνική έκδοση του βιβλίου, μίλησε στο «Βήμα» για ένα θαρραλέο όσο και ριψοκίνδυνο λογοτεχνικό εγχείρημα...

■ **Αναρωπείμαι, κ. Νταούντ, τι ήταν αυτό που σας παρα-**

κίνησε περισσότερο να γράψετε τη δική σας ιστορία, «Ο Ξένος» ως μυθιστόρημα ή ο Αλμπέρ Καμί ως προσωπικότητα;

«Ο Αλμπέρ Καμί δεν είναι μονάχα μια προσωπικότητα της Αλγερίας, είναι και μια φυσιογνωμία του φανταστικού της αλγερινής κοινωνίας. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας σύγχυσης, μερικές φορές ο Καμί επικρίνεται, όπως ακριβώς ο Μερσώ: ότι σκότωσε τον Αραβία ή ότι τάχθηκε στο πλευρό της Γαλλίας και όχι της πατρίδας του, της Αλγερίας. Θέλησα να γράψω για αυτή τη συναρπαστική σύγχυση και να τη μετασχηματίσω μέσα σε αυτό το μυθιστόρημα. Σίγουρα υπάρχει μια παιγνιώδης διάσταση στο εγχείρημά μου (το ότι επιχειρώ να ζωντανέψω δύο ιστορίες συγχρόνως, δημιουργεί μια παράξενη πραγματικότητα). Πάντως, πρόκειται για ένα μυθιστόρημα, μια μυθοπλασία, δεν είναι ένα οργισμένο δοκίμιο για την αποικιοκρατία, ούτε κάποιος στοχασμός προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Εγώ θέλησα να ονειρευτώ μαζί με τον Καμί, όχι να σκεφτώ. Συν τοις άλλοις, η δική του κοσμοαντίληψη έχει καταστεί πλέον για εμένα μια αναγκαιότητα, η δύναμη και ο τρόπος να απελευθερώω τη ζωή μου και τη σκέψη μου. Συνέχισα το δικό του έργο του επειδή είμαι ζωντανός, όχι επειδή είμαι Αλγερινός».

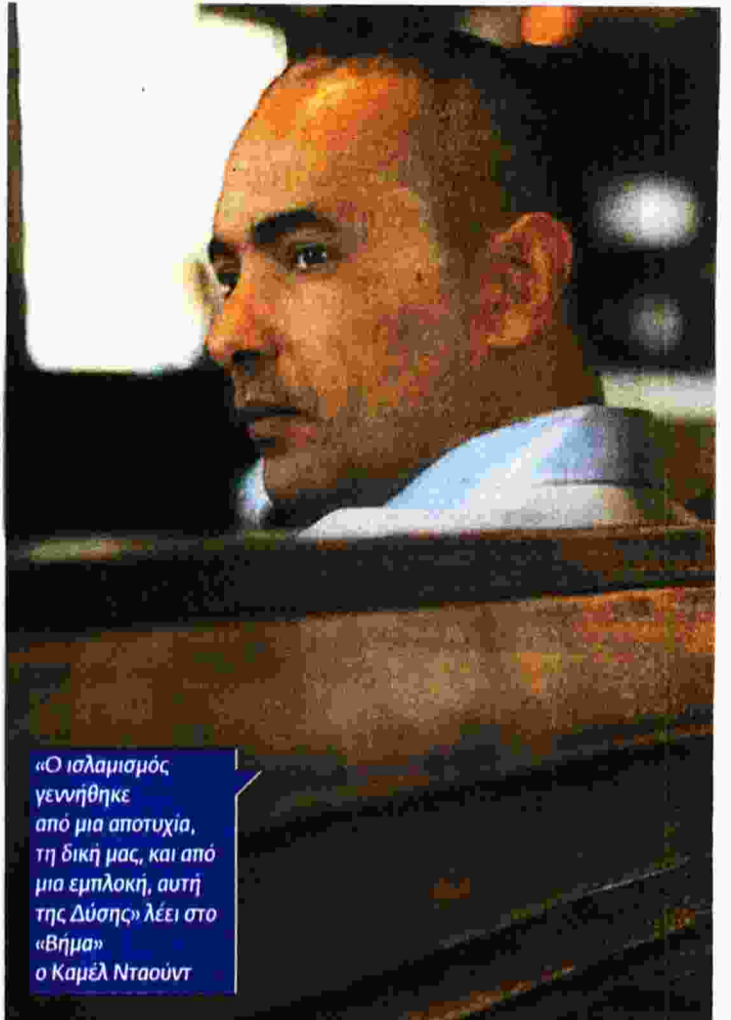
■ **Θυμάστε πότε διαβάσατε για πρώτη φορά τον «Ξένο»; Θα πρέπει να υπάρχει και μια δική σας αναγνωστική ιστορία που να σχετίζεται με αυτό το ξεχωριστό έργο. Δεν είναι έτσι;**

«Διάβασα για πρώτη φορά τον «Ξένο» όταν ήμουν περίπου είκοσι χρόνων. Χωρίς μεγάλο ενθουσιασμό και, κυρίως, χωρίς να κάνω την οποιαδήποτε σκέψη για το θύμα! Το θαύμα της λογοτεχνίας είναι ότι αναστέλλει την κρίση μας για το «καλό» και το «κακό». Επομένως, υπό αυτή την έννοια, η λογοτεχνία είναι ανήθικη με έναν τρόπο θεϊκό και αυτή είναι η τρομακτική της δύναμη. Επρεπε να περάσουν δέκα χρόνια για να θέσω και εγώ στον εαυτό μου το ερώτημα που αποκρύπτεται αριστοτεχνικά σε αυτό το λαμπρό μυθιστόρημα: ποιος είναι ο Αραβας; Δεν παρα-

κινήθηκα από κάποιο πολιτικό κίνητρο, ούτε λ.χ. από θυμό για την κληρονομιά της αποικιοκρατίας, στην πορεία όμως όλο αυτό κατέτεινε, σταδιακά, προς τη διερεύνηση ενός λογοτεχνικού αριστουργήματος. Μου άρεσαν πάρα πολύ «Η πτώση» και «Ο επαναστατημένος άνθρωπος», βιβλία που με βοήθησαν να απεμπλακώ από μια θρησκευτική περίοδο της ζωής μου. Όμως «Ο Ξένος» δεν με ικανοποίησε. Κάποτε έγραψα ένα άρθρο (αρθρογραφώ από όταν ήμουν αρκετά νέος) επιθυμώντας να αντισταθμίσω έναν παγκόσμιο λογοτεχνικό μύθο. Ο επιμελητής μου με ενθάρρυνε να γράψω ένα μυθιστόρημα. Αλλά η αλήθεια είναι ότι δεν ήταν και τόσο απλό, επειδή κι εγώ είμαι το παιδί μιας απο-αποικιοποίησης, μιας αδικίας και ενός πάθους: Η Γαλλία ενσαρκώνει συγχρόνως τον βιασμό και το αριστούργημα, κι αυτό ίσως να δούλεψε παράξενα μέσα μου, χωρίς να το πολυκαταλαβαίνω. Πιστεύω πως αυτό το μυθιστόρημα, το «Μερσώ, ο άλλος ξένος», θα το έγραφε αργά η γρήγορα ένας Αλγερινός!».

■ **Δεν μπορώ να ξεχάσω την πρώτη φράση του βιβλίου σας: «Σήμερα, η μαμά ζει ακόμη». Αν μη τι άλλο, εντυπωσιακή κίνηση, ανατρέπετε πλήρως την αρχή του «Ξένου». Οι περισσότεροι συμφωνούμε ότι «Ο Ξένος» είναι ένα αψεγάδιαστο λογοτεχνικό έργο. Όμως η ανάγνωση του δικού σας, μου άφησε την εντύπωση ότι «Ο Ξένος» είναι ένα έργο «λειψό» από μια ηθική σκοπιά. Τι λέτε;**

«Δεν μπορώ να κρίνω τα συμπεράσματά σας, τη δική σας ανάγνωση. Μου άρεσε που έγραψα αυτό το μυθιστόρημα, ήταν κάτι σαν εξάσκηση, σαν ένα παιχνίδι, το έγραψα όμως και σαν ένα αντίβαρο που κατέστησε αναγκαίο η ιστορία. Στη λογοτεχνία δεν με ενδιαφέρει μόνο το κείμενο καθαυτό αλλά και η διακειμενικότητα, αυτή η ατέλειωτη μορφοειστική βιβλιοθήκη με κείμενα που μιλούν και συνδιαλέγονται μεταξύ τους. Πάντως, δεν μπορώ να κρίνω ένα έργο από ηθική σκοπιά, ανοίγω απλώς ένα άλλο μονοπάτι προβληματισμού,

«Ο ισλαμισμός γεννήθηκε από μια αποτυχία, τη δική μας, και από μια εμπλοκή, αυτή της Δύσης» λέει στο «Βήμα» ο Καμέλ Νταούντ

όπως και έκανα. Δεν έγραψα ένα δοκίμιο, προσπάθησα αντιθέτως να κατανοήσω μια σύνθετη προσωπικότητα, σκληρή και μεγαλομανή. Μιλάμε για λογοτεχνία, όχι για κάποια κατηγορία ιστορικού χαρακτήρα».

■ **Θα επιμείνω λίγο, κ. Νταούντ. Μήπως στον «Ξένο» του Καμί οι περισσότεροι στέκονται μόνο στην υπαρξιακή/φιλοσοφική διάσταση του εγκλήματος και παραγνωρίζουν εντελώς την όποια πολιτική/κοινωνική του διάσταση; Εσάς δηλαδή που γράψατε αυτό το βιβλίο δεν σας απασχόλησε καθόλου πώς θα εντάξετε το ζήτημα της αποικιοκρατίας στη μυθοπλασία σας;**

«Δεν θα μου άρεσε ένα πεδίο περιορισμένου προβληματισμού, όπου το ζήτημα της αποικιοκρατίας θα ήταν, εν γνώσει μου, το πλέον καθοριστικό. Αυτό θα διαστρέβλωνε τη λογοτεχνική διάσταση και θα αποδυνάμωνε το μυθιστόρημα και την πρωταρχική του διάσταση, την καθαρά ανθρώπινη. Αν σήμερα «Ο Ξένος» εξακολουθεί να διαβάζεται σε ολόκληρο τον πλανήτη, δεν είναι γιατί τον έγραψε ένας pied-noir (σ.σ.: με αυτόν τον όρο προσδιορίζονταν οι Ευρωπαίοι της Αλγερίας), ένας Γάλλος ή ένας Αλγερινός, αλλά γιατί μιλάει για την ανθρώπινη κατάσταση. Εχω κι εγώ το δικαίωμα να μιλήσω για την ανθρώπινη συνθήκη, όχι μόνο για την κληρονομιά της αποικιοκρατίας. Εχω κι εγώ το δικαίωμα να κατακτήσω το κέντρο του κόσμου. Στο μυθιστόρημα «Μερσώ, ο άλλος ξένος», δεν καταπιάνομαι μόνο με την απόγνωση, τη δυστυχία της ιστορίας αλλά και με τον ίδιο τον άνθρωπο, με έναν άνθρωπο, εν προκειμένω, που θέλει να λυτρωθεί από τη μορφή της μπτέρας

του, από την Ιστορία, από έναν Θεό ή από την υποχρέωση να πιστέψει σε έναν Θεό με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Είναι ένας άνθρωπος που πασχίζει για την ελευθερία του. Υφίσταται, θέλω να πω, και το ζήτημα της ελευθερίας εδώ, όχι μόνο το ζήτημα της δικαιοσύνης».

■ **Ερχομαι τώρα, σε άλλα, πιο γενικά ζητήματα. Αν μου επιτρέπετε: γιατί αποφασίσατε να εγκαταλείψετε τη δημοσιογραφία; Σκέφτομαι ότι εκείνο το άρθρο σας («Η σεξουαλική μιζέρια του αραβικού κόσμου») για τα γεγονότα στη Γερμανία (με τις μαζικές σεξουαλικές επιθέσεις σε γυναίκες από άνδρες αραβικής καταγωγής, πριν από έναν περίπου χρόνο, στους πρωτοχρονιάτικους εορτασμούς) ήταν απλώς η αφορμή. Οι απίεις είναι μάλλον περισσότερες, με βασικότερη την απειλή κατά της ζωής σας. Κάνω λάθος;**

«Αποφάσισα να εγκαταλείψω τη δημοσιογραφία, ή τουλάχιστον τη συστηματική ενασχόληση με τη δημοσιογραφία, επειδή ανέκαθεν ήθελα να αφιερωθώ στη λογοτεχνία. Πρακτικοί και καθαρά προσωπικοί λόγοι, δεν μου το επέτρεπαν μέχρι σήμερα, τώρα όμως τα πράγματα είναι διαφορετικά. Αλλιώς, σκέφτομαι πως βρισκόμαστε στο επίκεντρο μιας πολύ δύσκολης εποχής όπου η πνευματική διαύγεια δεν είναι πια ανεκτή, ούτε ιδιαίτερος περιζήτητος ως αρετή ή ως καθήκον, όπως δηλαδή θα έπρεπε: είμαστε αναγκασμένοι, από τη μια ή από την άλλη πλευρά, να αιτιολογούμε τις γνώμες και τις απόψεις μας και να υποθετούμε αυτές ακριβώς που αιτιολογούν, αδικώς, τον θάυμασμό ή την αποστροφή. Με

Επιχρωματισμένη φωτογραφία του γάλλου συγγραφέα και φιλοσόφου Αλμπέρ Καμί

«Στη λογοτεχνία δεν με ενδιαφέρει μόνο το κείμενο καθαυτό αλλά και η διακειμενικότητα, αυτή η ατέλειωτη μπορχεσιανή βιβλιοθήκη με κείμενα που μιλούν και συνδιαλέγονται μεταξύ τους»

στην οχλοβοή έκρινα πως θα ήταν περιττό να φωνάζω πιο δυνατά έχοντας την πεποίθηση ότι θα με ακούσουν. Ο,τι σκέφτομαι για το σεξ, τα δύο φύλα, την αραβική ταυτότητα, το Ισλάμ ή οτιδήποτε άλλο, δεν έχουν αλλάξει, αυτά τα γράφω εδώ και μια εικοσαετία, τα υπερασπίζομαι και τα πιστεύω. Και αυτό είναι η ελευθερία μου. Δεν σταμάτησα ποτέ να λέω τις απόψεις μου, απλώς άλλαξα το εργαλείο με το οποίο τις εκφράζω, κάτι που αναφέρω συχνά όποτε με ρωτούν για αυτό. Τώρα, εις ό,τι αφορά τον φόβο του θανάτου. Έχει γίνει πλέον μέρος της ζωής μου, αλλά δεν νομίζω ότι απειλούμαι περισσότερο από έναν άμαχο πολίτη στη Συρία, κάποιον τουρίστα στο Παρίσι ή μια γυναίκα που ζει στη Νιγηρία. Προτιμώ να προστατεύω ως μύχη ευχαρίστησή μου την ταπεινότητα, και όχι τη ματαιοδοξία».

■ Θα ήθελα να μου πείτε για τη διάκριση που (έχω θεωρώ πολύ ενδιαφέρουσα. Πιστεύετε ότι ο «αραβικός κόσμος» δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με τον «μουσουλμανικό κόσμο». Τι εννοείτε με αυτό; Και τι, όταν γράφετε (σε ένα άλλο κείμενό σας) ότι «οι ισλαμιστές θέλουν να αποδικοποιήσουν τον αραβικό κόσμο»;

«Για εμένα ο αραβικός κόσμος είναι μια κουλτούρα, ένας πολιτισμός, μια κληρονομιά αλλά, επιπροσθέτως, και ένα πολιτικό επινόημα. Η αραβική γλώσσα είναι η μήτρα ενός πνευματικού πλούτου αλλά και ένας καθρέφτης όπου αντανακλώνται οι επιμέρους εθνικές πραγματικότητες, οι συγκρούσεις και οι διεκδικήσεις για τα δικαιώματα των ανθρώπων, όπως ακριβώς συνέβαινε με τη λατινική γλώσ-

σα, τότε που τη μιλούσαν με τέτοιο τρόπο η εκκλησιαστική και μοναρχική εξουσία, ώστε να επιβάλλονται στις μάζες έχοντας αφαιρέσει από αυτές το δικαίωμα στην αμφισβήτηση. Ο αραβικός κόσμος είναι μια αυτοκρατορία που πεθαίνει με έναν άσχημο τρόπο, που αργοπεθαίνει και σκοτώνει, χωρίς να αφήνει πίσω κάτι πιο ζωντανό και πολύτιμο. Αυτό βλέπω εγώ. Ο μουσουλμανικός κόσμος είναι επίσης ένα επινόημα, μια φανταστική γεωγραφική επικράτεια σημαδεμένη από την ιστορία, τη σημερινή πραγματικότητα, την έριδα και την ακαταννοσία. Υπάρχουν, σε όλες τις πλευρές, οι χαρτογράφοι του κακού που ουσιαστικά θέλουν την οπισθοδρόμηση των χωρών μας, σπρώχνοντάς τες είτε προς μια «καθαρή» Δύση, που δεν συνιστά παρά μια επικίνδυνη φαντασίωση, είτε προς

μια «καθαρή» και «πιστή» Ανατολή, η οποία αποκλείει το διαφορετικό, είναι εχθρική προς τον Άλλο και ενίοτε αποδεικνύεται θανατηφόρα για αυτόν. Ο λεγόμενος «αραβικός» κόσμος δεν είναι μονάχα οι μουσουλμάνοι του, αλλά η ποικιλομορφία του σε όλη της την έκταση. Όπως και η Δύση δεν είναι μονάχα ο λευκός άνθρωπος που ζει και ευημερεί αποκομμένος από τους υπόλοιπους, υπάρχουν και οι άλλοι.

Οποιοσδήποτε διαχωρισμός μοιάζει με ακρωτηριασμό και αιματοκύλισμα του ίδιου του κόσμου, είναι σαν να δολοφονείται ο κόσμος».

■ Σε τι οφείλεται, πιστεύετε, η έξαρση του ισλαμικού φανατισμού στη Βόρεια Αφρική και στη Μέση Ανατολή (αλλά και στην Αφρική ή την Ασία) στις μέρες μας; Τι συμβαίνει, πέραν των ευθυνών, που μπορεί κανείς δικαιολογημένα να επιρρίψει και στη Δύση; Και από την άλλη, πόσο η «κακή Δύση» συνιστά μια δικαιολογία για την κατάσταση που επικρατεί στις περισσότερες μουσουλμανικές χώρες;

«Δεν είμαι πολιτικός επιστήμονας. Την άποψή μου θα σας πω. Νομίζω ότι η έξαρση του

εξτρεμισμού είναι παιδί ενός ζευγαριού: από τη μια έχουμε την ιστορική ευθύνη της Δύσης για τις σχέσεις που διατηρούν τα κράτη της με τις δικές μας δικτατορίες και από την άλλη, και πάνω απ' όλα, έχουμε τις δικές μας ευθύνες, των δικών μας ελίτ, των διανοουμένων μας, των καθεστώτων μας. Εγώ είμαι της άποψης πως για το κακό που κάνεις και για το κακό που σου συμβαίνει πρέπει, πρωτίστως, εσύ ο ίδιος να δεις πως είσαι υπεύθυνος. Και αυτό πρέπει να κάνουμε, εν πάση περιπτώσει, προτού ριζώσουμε το φταίξιμο στη Δύση. Για εμένα η Δύση δεν είναι ούτε δίκαιη ούτε άδικη, το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι εκ των πραγμάτων έχει αλλάξει τον κόσμο που ζω. Η υπαιτιότητα της Δύσης είναι μια παλιά συζήτηση στα καθ' ημάς αλλά εγώ την απορρίπτω ακόμη και αν υποθέσουμε ότι οι ευθύνες μπορούν να επιμεριστούν. Ο ισλαμισμός γεννήθηκε από μια αποτυχία, τη δική μας, και από μια εμπλοκή, αυτή της Δύσης. Είναι όμως, βασικότητα, δικό μας αυτό το τέρας, που οι άλλοι χρησιμοποιούν στο πλαίσιο των σχεδιασμών τους. Απεχθάνομαι τις θεωρίες συνωμοσίας, ότι για όλα φταίνει οι Δυτικοί και ότι εμείς, στον Νότο, έχουμε τα χέρια μας ολοκάθαρα».

«Το Ισλαμικό Κράτος δεν είναι κράτος αλλά ένα τερατούργημα»

■ Και το Ισλαμικό Κράτος;

«Το Ισλαμικό Κράτος δεν είναι κράτος αλλά ένα τερατούργημα. Έχω γράψει πως αυτό το τέρας έχει έναν πατέρα και μια μάνα: τον πόλεμο του Μπους κατά της τρομοκρατίας και τις ιδέες της Σαουδικής Αραβίας, του πανίσχυρου κλήρου της, των μέσων μαζικής ενημέρωσης που ελέγχει, των τζαμιών που συντηρεί, των δωρεάν βιβλίων που διανέμει. Έχω γράψει ότι η Σαουδική Αραβία δεν είναι παρά ένα Ισλαμικό Κράτος καλύτερα ντυμένο και σεβάσμιο. Για εμένα αυτό είναι όλο: δεν γίνεται να πολεμάς – υποτίθεται – τον Διάβολο με το ένα χέρι και να του απλώνεις φιλικά το άλλο. Πρέπει κάποια στιγμή να διαλέξεις».

■ Πού ακριβώς εντοπίζετε τις πλέον χαρακτηριστικές ομοιότητες των

φανατικών ισλαμιστών της Ανατολής με τους νεοναζιστές και τους ακροδεξιούς της Δύσης; Υπάρχει εδώ μια παράξενη συνάφεια...

«Είναι ένα παράξενο ψυχολογικό πορτρέτο: και οι δύο ονειρεύονται την καθαρότητα και έτσι σκοτώνουν τις διαφορές. Και οι δύο πιστεύουν ότι ο Άλλος είναι ο εχθρός: είτε ο μετανάστης είτε ο άπιστος. Και οι δύο επιθυμούν την παλινόρθωση ενός υποτίθεται ιδανικού παρελθόντος που δεν υπήρξε ποτέ και την ανασυγκρότηση ενός ιερού τόπου που μόνο στη φαντασία τους υπάρχει. Και οι δύο κατηγορούν τις γυναίκες ή τους ξένους ή τι φταίνει για την ανεργία ή ότι είναι η πηγή όλων των δεινών. Και οι δύο χρησιμοποιούν τον φόβο ως μέσο κυριαρχίας και υποταγής. Και οι

δύο είναι πεπεισμένοι ότι οι ψηφοφόροι είναι σαν τα πρόβατα που θα τους παραχωρούν την εξουσία και τη χώρα τους επί άπειρον. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι οι μεν σκοτώνουν και οι δε σκοτώνουν την ελπίδα. Οι μεν σκοτώνουν την ίδια τη ζωή και οι δε σκοτώνουν τη συνύπαρξη».

■ Το Ισλάμ, που ως θρησκεία επεκτείνεται στην κοινωνική και πολιτική οργάνωση των ανθρώπων στις αραβικές χώρες, είναι ασύμβατο με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία; Υπάρχει περιθώριο να μεταρρυθμιστεί το Ισλάμ εκ των έσω;

«Πιστεύω ότι η μεταρρύθμιση αυτή είναι εφικτή και ότι κάποια στιγμή θα προκύψει από την ίδια τη ζωή και την ανάγκη.

Αλλά θα κοστίσει ζωές, όπως συνέβη και στη Δύση. Και θα χρειαστεί χρόνο. Κάθε θρησκεία είναι ασύμβατη με τη δημοκρατία όταν ισχυρίζεται ότι η ίδια κατέχει την απόλυτη αλήθεια και αρνείται κάθε αμφισβήτηση. Δώστε την εξουσία σε έναν ισλαμιστή, σε έναν χριστιανό ευαγγελιστή, σε έναν υπερρθόδοξο Εβραίο ή σε έναν ινδουιστή χαμένο στις παραισθήσεις του, και θα δείτε μπρος στα μάτια σας τον θάνατο της ελευθερίας και του ανθρώπου. Ο κόσμος μας είναι ανεξήγητος, μας ξεπερνάει, και η ελευθερία είναι η μοναδική μας μοίρα, γιατί αυτό μάς υπαγορεύει η ανθρώπινη φύση μας. Όταν κάποιος έλθει να σας πει ότι η δική του θρησκεία είναι η λύση, σκέφτεται ότι εσείς που τον ακούτε είστε το πρόβλημα».